

श्रीनिवास मल्ल र योगनरेन्द्र मल्लका ताडपत्र तमसुकहरू

शङ्करमान राजवंशी

यहाँ श्रीनिवास मल्लको एउटा र योगनरेन्द्र मल्लको ७ ओटा गरी जम्मा ८ ओटा पत्र दिइएको छ । यी ताडपत्रहरू राष्ट्रिय अभिलेखालयमा संग्रह भएका छन् । यो संग्रह वीर पुस्तकालय घण्टाघरमा छँदा भएको हो । यी ताडपत्र मल्ल राजाका घरायसी पत्र हुन् । यसमा आर्थिक कुरा परेका छन् । यी पत्रमा लिपि नेवारी छ । भाषा संस्कृत मिसिएको नेवारी छ । संस्कृत शब्द प्रायः अशुद्ध छन् । लेखमा पद छुट्टिएको छैन । यी पत्रमा लेखनशैली अक्षरैपच्छे भिन्नाभिन्नै डिको छ । भाषा नबुझेमा पदवा दशरा मशरा भई अर्थ नखुल्ने हुन्छ । पढ्न सजिलोको लागि पदसम्म छुट्ट्याई वस्तुलाई नबिगारी पंक्ति र अक्षर जस्ताको तस्तो दिइएको छ । यी पत्रको आकारप्रकारको नाप र पत्रमा रहेका माटोका छापको विवरणसहित प्रत्येक पत्रमा सामान्य परिचय दिइएको छ । माटोको छाप लगाउने तथा बनाउने तरीकाको कुरा र पत्रको महत्त्वको विषयमा ४ अङ्कमा भनिसकेको छु । यी पत्रको अनुवाद तथा विशेष व्याख्या पछि दिइनेछ । राजाका नाम परेका र नपरेका यस्ता पत्र अभिलेखालयमा धेरै छन् । तिनलाई क्रमशः प्रकाश गर्दै जाने विचार छ । ती पत्रहरूबाट इतिहासमा थाहा नभएका धेरै कुरा पत्ता लाग्ला भन्ने लागेको छ । यी पत्रमा पनि राजालाई पत्यार परेका विशिष्ट व्यक्तिहरू तथा राजज्योतिषीहरू थाहा भएका छन् । श्रीनिवास मल्लका पालाका राजज्योतिषी सिद्धिराज र योगनरेन्द्र मल्लका पालाका राजज्योतिषी मोतिराज, महेन्द्रराज, कीतिराज एउटै बंशका बुझिन्छन् । यसरी मल्लकालका नयाँ नयाँ कुरा थाहापाइएका छन् ।

श्रीनिवास मल्ल
वि. सं. १७२७ को

लम्बाइ १ फुट ९ $\frac{1}{2}$ इञ्च
चौडाइ सालाखाला १ इञ्च

यसमा माटाको छाप छ । छापको बीचमा खड्ग र खड्गको तल कलश अङ्कित छन् । खड्गको दायाँ बायाँ श्री तथा गोहीको मुख जस्तो बुट्टा अङ्कित छन् । यो पत्र राजा श्रीनिवास मल्लले तवज्ञघाटोलका रत्नराज बाबुलाई गरिदिएको हो । यसमा साक्षी श्रीरुद्र मल्ल कुहार छन् । पत्र लेख्ने ज्योतिषी सिद्धिराज छन् । यस पत्रमा बारीबिक्रीविषयको कुरा छ ।

मूल—

- (१) ॐ स्वस्ति ॥ श्री श्री जयश्रीनिवास मल्ल देव प्रभु ठाकुरलसन तव ज्ञद्यालगृहनिवासी ग्राहक रत्नराज बाबु भ्रात सह नाम्ने प्रसादीकृतं नवकक्षेत्र नामप्रदेशे मार्गणे पश्चिमत श्रीश्री राजाक्षेत्रादुत्तरत दक्षिणत नद्याया पूर्वत एतन्मध्ये तत्क्षेत्र षड्ढोपनीकं रोव षु ६ वातिका कर्ष छित्या १ × तत्क्षेत्र यथानगरकार प्रवर्तमानेन सुवर्णपुष्प
- (२) मालार्घ प्रढौकृत मोहरटंका स्वश्ल ल्लयडा ३७५ आदाय स्वाधिना वर्तकं न्यायेन त्रीविक्रीन प्रसादा-रपा, अत्र पत्रार्थे दृष्टसाक्षी श्रीरुद्र मल्ल कुहार जुस लिखित देवज्ञ सिद्धिराज सम्बत् ७९० चैत्रकृष्ण चतुर्दश्यां तिथौ भर्णशुद्धकं दुत्ते धुङ् ॥ शुभ ॥

टिप्पणी—

राजा श्रीनिवास मल्ल ललितपुरका राजा सिद्धिनर-सिंह मल्लका छोरा हुन् । यी राजा श्रीनिवास मल्लले ललितपुरको शासन गरिरहेका बेलामा वि. सं. १७२७ मा श्रीनिवासको उत्तराधिकारी श्रीरुद्र मल्ल कुह्यार भएका थिए भन्ने कुरा श्रीनिवास मल्लले वि. सं. १७२७ मा पाटन तवज्ञा टोलका रत्नराज बाबुलाई गरिदिएको यस तमसुकपत्रमा साक्षी बसेकोबाट बुझिन्छ । यी रुद्र मल्ल कुह्यार श्रीनिवास मल्लका ज्वाइँ हुन् । यो कुरा इतिहास संशोधनको प्रमाण प्रमेय पहिलो भागको २६९ पृष्ठमा प्रकाशित वि. सं. १७६२ को पाटन सौगलको नारायण मन्दिरको अभिलेखमा छ । यी रुद्र मल्ल कुह्यारले श्री निवास मल्लकी छोरी रुद्रमतीसंग विवाह गरेका थिए ।

योगनरेन्द्र मल्ल वि. सं. १७४६

लम्बाइ २ फुट चौडाइ सालाखाला १ इञ्च

यसमा माटाको बाटुलो छाप छ । छापमा 'श्री योग' लेखिएको छ । छापको बीचमा खड्ग अङ्कित छ । छापमा संवत् चाहिँ अङ्कित छैन । यो पत्र राजा योगनरेन्द्र मल्लले यँछुका पात्रवंश राउत मान्धाता बाबुलाई गरि-दिएको हो । यसमा साक्षी रुद्रेन्द्र मल्ल छन् । पत्र लेख्ने राजज्योतिषी मोतिराज छन् । यस पत्रमा जग्गाबिक्री-विषयको कुरा छ ।

मूल—

- (१) ॐ स्वस्ति ॥ श्रीमाणीग्लाधिपति श्री श्री जययोग-नरेन्द्र मल्ल देव प्रभु ठाकुरसन यँछू गृह निवासी ग्राहक श्रीपात्रवंश राउत मांघाता बाबु नाम्ने प्रसादी कृतं, यँछू वाहार नमि यँकूलि पाताल नाम प्रदेशे यँछू वाहारया श्री ३ क्वाचपालदेव भट्टारकस गृहेण पश्चिमतः ननि ओ श्रीमगराज वदेया भूओ द्वयो सीमाया उत्तरतः श्री वाधि वदेजुस भूम्याषपूर्वतः श्रीमगरा बदेजुस भूम्या दक्षिणतश्च एतन्मध्ये तत्पाताल खा छि १ ननि तत्र क्षिणाभिमुख

- (२) तद्भूम्यां यथा नगरकार प्रवर्तमानेन सुवर्णपुष्प-मालार्घं प्रढौकृत मोहोर टंका सूयपि ३४ आदाय स्वाधिवत्तकं न्यायेन क्रीविक्रीण प्रसादारपा जुरो अत्र पत्रार्थे दृष्टसाक्षि श्रीरुद्रेन्द्र मल्ल थाकुर सम्वत् ८१० पौषकृष्ण अष्टम्यान्तिथौ श्रीराजदैवज्ञ मोति-राजेन लिखितं तद्भूम्यां यथोचित्मूल्यं प्रढौकयित्वा सिद्धपत्रमिदं ॥ शुभं ॥

वि. सं. १७५४ को

लम्बाइ १३ इञ्च चौडाइ सालाखाला १ ¼ इञ्च

यसमा माटाको बाटुलो छाप छ । छापमा 'श्री योग' लेखिएको छ । बीचमा खड्ग र श्री को दायाँ बायाँ चन्द्र अङ्कित छन् । यो पत्र सिद्धहालका शाक्यवंश भा-देवलाई राजा योगनरेन्द्र मल्लले गरिदिएको हो । यसमा साक्षी श्रीबोध मल्ल कुह्यार छन् । पत्र लेख्ने राजज्योतिषी मोतिराज छन् । यस पत्रमा खेतबिक्रीविषयको कुरा छ ।

मूल—

- (१) ॐ स्वस्ति ॥ श्रीमाणीग्लाधिपति संगीताणवपारगः श्री श्रीजययोगनरेन्द्र मल्ल देव प्रभु ठाकुरसन सिवाहार लं वत्तागृह निवासी ग्राहक शाक्यवंश श्री भादेवजुस नाम्ने प्रसादी कृतं म्यान्थं क्षेत्र नाम प्रदेशे
- (२) मार्गोत्तरत दथलाछे मिलह्य भाजुस क्षेत्रेण पूर्वत एतन्मध्ये तत्क्षेत्र साद्धसप्तरोपनिकं रोव अंक रोव ह्यस ७ जव नसि २ पुन थंसि क्षेत्रस्त्रयं रोपनिकं रोव स्व ३ पुन अफलक्षेत्र साद्धमेक रोप
- (३) निकं रोव छित्या १ ॥ यथा चतुराघाटेन परिवेष्टितं एते त्रिराशि क्षेत्राः यथा नगरकार प्रवर्तमानेन सुवर्णपुष्प मालार्घं प्रढौकृत मोहोर टंका ह्यश्लड्य ७५० आदाय स्वाधिनावर्त
- (४) कं न्यायेन क्रीविक्रीण प्रसादारपा जुरो अत्र पत्रार्थे दृष्टसाक्षि श्रीबोध मल्ल कुह्यारजुस सम्वत् ८१८ माघशुक्ल द्वितीयान्तिथौ श्रीराजदैवज्ञ मोतिराजेन लिखितं ॥

(५) एते क्षेत्राणां यथोचित्मूल्यं प्रढौकयित्वा सिद्धपत्रमिदं
॥ शुभं ॥

वि. सं. १७५५ को

**लम्बाइ १ फुट १^३ इञ्च
चौडाइ सालाखाला १^१/_२ इञ्च**

यस पत्रको छेउमा मुसाले काटेको छ । माटोको
छाप खसिसकेको छ । यो पत्र राजा योगनरेन्द्र मल्लले
महापालका अमात्य राजाराम भारोलाई गरिदिएको हो ।
यसमा साक्षी रुद्रेन्द्र मल्ल छन् । लेखने राजज्योतिषी
महेन्द्रराज छन् । यस पत्रमा घरबिक्रीको कुरा छ ।

मूल—

(१) श्री श्री जय योगनरेन्द्र मल्ल देव प्रभु ठाकुरसन
महापाल चाक लं यत्तागृहनिवासी ग्राहक अमात्य
राजाराम भारो नाम्ने प्रसादी कृतं काच ग्रंथि ननि
यन्तागृह नाम प्रदेशे ग्राहकस सीमायाष्पश्चिमतः

(२) ण पूर्वतः एतन्मध्ये ननिन उत्तरप्रवेश
दक्षिणाभिमुख तद्गृह जाव खा छि १ तद्गृह यथा
नगरकार प्रवर्त्तमानेन सुवर्णपुष्पमालार्घं प्रढौकृत
मोहोर टंका पीय ४० आदाय स्वाधिना वर्त्तकं
न्याये

(३) दृष्टसाक्षी श्रीरुद्रेन्द्र मल्ल थाकुरस सम्बत्
८१९ फाल्गुणकृष्ण प्रतिपद्यायान्तिथौ श्रीराजदैवज्ञ
महेन्द्रराजेन लिखितं ॥ एतद्गृहस्य यथोचित्मूल्यं
प्रढौकयित्वा सिद्धपत्रमिदं ॥ शुभं ॥

वि. सं. १७५७ को

**लम्बाइ १ फुट ५ इञ्च
चौडाइ सालाखाला १^१/_४ इञ्च**

यसमा माटाको बाटुलो छाप छ । छापको बीचमा
कछुवा र कछुवाका माथि श्री तथा श्री को दायाँ बायाँ
चन्द्रमा अङ्कित छन् । यो पत्र राजा योगनरेन्द्र मल्लले
काच ग्रंथो ननीका मणिधरलाई गरिदिएको हो । यसमा

साक्षी श्रीरुद्रेन्द्र मल्ल छन् । लेखने राजज्योतिषी कीर्तिराज
छन् । यस पत्रमा घरबिक्रीको कुरा छ ।

मूल—

(१) ॐ स्वस्ति ॥ श्री माणीग्लाधिपति संगीतार्णवपारग
श्री श्री वीर जय योगनरेन्द्र मल्ल देव प्रभु ठाकुरसन
काच ग्रन्थि ननी येतागृह निवासी ग्राहक मनिधर
नाम्ने प्रसादीकृतं ॥ सयेव काचग्रन्थिननी येतागृह
पाताल नाम प्रदेशे ॥ श्री श्री राज

(२) या गृहभूमेण पश्चिमतः उत्तरतः पूर्वतः ननीभूमेण
दक्षिणतश्च एतन्मध्ये ननिन दक्षिणप्रवेश तद्गृह
जाव खा छि १ जव छि १ रो श्लनसि १२ पाताल
खा स्व ३ कु डात्या ५ ॥ तद्गृह भूम्यां यथा
नगरकाल प्रवर्त्तमानेन सुवर्णपुष्पमाला

(३) घं प्रढौकृत मोहोर टंका श्लछि ड्यस्व १५३ दंम
ह्लयषु ७६ आदाय स्वाधिनावर्त्तकं न्यायेन क्रीविक्रीण
प्रसादारपा जुरो, अत्र पत्रार्थे दृष्ट साक्षि श्रीरुद्रेन्द्र
मल्ल ठाकुरस सम्बत् ८२० आश्विणीशुक्ल तृतीया-
यान्तिथौ ॥ श्रीराजदैवज्ञ

(४) कीर्तिराजेन लिखितं ॥ थव छेया भर्णं शुद्धकं दुत्ते
धुग्व जुरो ॥ शुभं ॥

वि. सं. १७५८ को

**लम्बाइ १ फुट १^३ इञ्च
चौडाइ सालाखाला १^३/_४ इञ्च**

यसमा माथिकै बमोजिम कछुवा अङ्कित माटाको
बाटुलो छाप छ । यो पत्र राजा योगनरेन्द्र मल्लले क्वथ
टोलको पात्रवंश राउत भाजुदेव बाबुलाई गरिदिएको हो ।
यसमा साक्षी रुद्रेन्द्र मल्ल छन् । लेखने राजज्योतिषी
कीर्तिराज छन् । यस पत्रमा खेतबिक्रीको कुरा छ ।

मूल—

(१) ॐ स्वस्ति ॥ श्रीमाणिग्लाधिपति संगीतार्णवपारग
श्री श्री वीर जय योगनरेन्द्र मल्ल देव प्रभु ठाकुरसन,
क्वथ्व तव झचाल लं येतागृह निवासी ग्राहक पात्र-
वंश राउत भाजुदेव बाबु भ्रातसह नाम्ने प्र

- (२) सादी कृतं ॥ भलसिक्व क्षेत्र नाम प्रदेशे श्री ३ गलक्व महादेवस क्षेत्रेण पश्चिमतः श्री श्री राजया क्षेत्रेणोत्तरतः स्वल्पमार्गेण पूर्वतः फनपिया वसु भावोया क्षेत्रेण दक्षिणतश्च एतन्मध्ये
- (३) तत्क्षेत्र पादोन त्रयरोपनीकं रोव नसि २ जव स्व ३ पुन मनोज सिंह भारोस क्षेत्रेण पश्चिमतः मार्गेणोत्तरतः श्री गोवर्द्धन शर्मणस क्षेत्रेण दक्षिणतश्च एतन्मध्ये ल्क्व क्षेत्र साद्वाधिकमेक रोपनी
- (४) कं रोव छित्या १ ॥ पुन मनोजसिंह भारोस क्षेत्रेण पश्चिमतः दक्षिणतः मार्गेणोत्तरतः पूर्वतः एतन्मध्ये सलगाल क्षेत्र मेक पादाधिकमेक रोपनीकं रोव छि १ जव छि १ एते त्रय रासि क्षेत्राणां यथा न
- (५) गरकाल प्रवर्त्तमानेन सुवर्णपुष्पमालार्धं प्रढौकृत मोहोर टंका श्लच्छि गूय नसि १९२ शुकि नसि २ आदाय स्वाधिना वर्त्तकं न्यायेन क्रीविक्रीण प्रसादारपा जुरो अत्र पत्रार्थे दृष्टसाक्षि श्रीरद्रे
- (६) न्द्र मल्ल ठाकुरस सम्बत् ८२१ माघकृष्ण दशम्या न्तिथौ ॥ श्री राजदेवज्ञ कीर्तिराजेन लिखितं ॥ श्वते वूया भर्णं शुद्धकं दुत्त धुंख जुरो ॥ शुभं ॥
- (२) म भारो नाम्ने प्रसादीकृतं नखिलंक्व जलधूनि पलिवुक्षेत्र नाम प्रदेशे मार्गेण पश्चिमतः श्री श्री राजयाओ गुठियाओ द्वयो क्षेत्रेणोत्तरतः स एव श्री श्री राजया क्षेत्रेण पूर्वतः
- (३) स एव श्री श्री राजयाओ खेलओ वोगाडओ एते सिमाया दक्षिणतश्च एतन्मध्ये तत्क्षेत्र नवरोपनीकं रोवाङ्क रोव गु ९ पुन श्री श्री राजया भूमेण पश्चिमतः
- (४) गुठिया क्षेत्रेण दक्षिणतः एतन्मध्ये साखाजोल क्षेत्रस्त्रयरोपनीकं रोव स्व ३ नेचातलंन जुरो, पुन ग्राहकया क्षेत्रेण पश्चिमतः श्री ३ भीमेश्वर भट्टार
- (५) कास क्षेत्रेणोत्तरतः श्रीश्रीराजया भूमेण दक्षिणतः एतन्मध्ये दुंगामक्षेत्र पादोधिकमेकरोपनीकं रोव छि १ जव छि १ एते त्रय रासिक्षेत्राणां यथानगरकाल प्रवर्त्तमानेन सुव-
- (६) र्णपुष्पमालार्धं प्रढौकृत मोहर टंका पेश्लचयह्लस ४८७ शुकि नसि २ आदाय स्वाधिनावर्त्तकं न्यायेन क्रीविक्रीणप्रसादारपा जुरो, अत्र पत्रार्थे दृष्टसाक्षि श्रीरद्रेन्द्र मल्ल

वि. सं. १७५८ को

लम्बाइ १ फुट १ इञ्च
चौडाइ सालाखाला २ इञ्च

यसमा माथिकै बमोजिम कछुवा अङ्कित माटाको बाटुलो छाप छ । यो पत्र राजा योगनरेन्द्र मल्लले वंछवाखा माहापालका आमात्य राजाराम भारोलाई गरिदिएको हो । यसमा साक्षी रुद्रेन्द्र मल्ल छन् । लेख्ने राजज्योतिषी कीर्तिराज छन् । यस पत्रमा खेतबिक्रीविषयको कुरा छ ।

मूल—

- (१) ॐ स्वस्ति ॥ श्री माणिक्लाधिपति संगीतार्णवपारग वीर श्री श्री जययोगनरेन्द्र मल्ल देव प्रभु ठाकुरसन वंछवाखा माहापाल चाकलं यत्तागृहनिवासी ग्राहक अमात्ते राजाराम

- (७) ठाकुरस सम्बत् ८२२ फाल्गुणशुक्ल द्वितीयान्तिथौ ॥ श्री राजदेवज्ञ कीर्तिराजेन लिखितं ॥ श्व स्व खण्ड वूया भर्णं शुद्धकं दुत्त धुंख जुरो ॥ शुभं ॥

वि. सं. १७६० को

लम्बाइ १ फुट ६ इञ्च
चौडाइ सालाखाला १ ¼ इञ्च

यसमा माथिकै बमोजिम कछुवा अङ्कित माटाको बाटुलो छाप छ । यो पत्र राजा योगनरेन्द्र मल्लले वंछवाखा माहापालका अमात्य राजाराम भारोलाई गरिदिएको हो । यसमा चाहिं साक्षी पुरन्दर मल्ल छन् । लेख्ने उही राजज्योतिषी कीर्तिराज छन् । यस पत्रमा पनि खेतबिक्रीविषयको कुरा छ ।

मूल—

- (१) ॐ स्वस्ति ॥ श्रीमाणीग्लाधिपति संगीताण्णवपारग श्री श्री वीर जय योगनरेन्द्र मल्ल देव प्रभु ठाकुरसन माहापाल वंधवाखा चाकल यत्तागृहनिवासी ग्राहक अमात्य राजाराम भारोस नाम्ने प्रसादीकृतं लुं द्याङ क्षेत्र नामप्रदेशे धलओ
- (२) स्नाठ गुठियाओ एते सिमाया पश्चिमतः स येव स्नाठ गुठियाओ स्वल्पमार्गओ एते सिमाया णोत्तरतः स्वल्पमार्गोण पूर्वतःएतन्मध्ये तत्क्षेत्र सार्द्धाधिक सप्तरोपनीकं रोव ह्लसत्या ७ ॥ पु
- (३) न तव धलङ खोपो खक्व क्षेत्र पञ्च रोपनीकं रोव डा ५ पुनसित्वं क्षेत्र सार्द्धाधिकमेक रोपनीकं रोव छित्या १ ॥ यथाचतुराघातेन परिवेष्टितं एते स्त्रय रासि क्षेत्राणां यथा नगरकालप्रवर्त्तमानेन सुवर्णपुष्पमालार्घं प्रदौकृत मोहोर टंका पुष्ल पी
- (४) य ह्लसत्या ६४७ ॥ आदाय स्वाधिनावर्त्तकं न्यायेन क्रीविक्रीण प्रसादारपा जुरो अत्र पत्रार्थे दृष्टसाक्षि श्रीपुरन्दर मल्ल ठाकुरस सम्बत् ८२३ भाद्रपद कृष्ण अमावाश्यान्तिथौ ॥ श्रीराजदैवज्ञ कीर्तिराजेन लिखितं ॥ ध्वते वुया भर्णशुद्धकं दुत्तं धुंगव जुरो

टिप्पणी—

राजा योगनरेन्द्र मल्ल ललितपुरका राजा श्रीनिवास

मल्लका छोरा हुन् । यी राजा योगनरेन्द्र मल्लले ललितपुरको शासन गरिरहेका वेलामा वि. सं. १७४६ मा योगनरेन्द्रको उत्तराधिकारी श्रीरुद्रेन्द्र मल्ल ठाकुर भएका थिए भन्ने कुरा योगनरेन्द्र मल्लले वि. सं. १७४६ मा पाटन थंछू बहालका पात्रवंश राउत मान्धाता बाबुलाई गरिदिएको तमसुक पत्रमा साक्षी बसेकोबाट बुझिन्छ । यी रुद्रेन्द्र मल्ल योगनरेन्द्र मल्लकी दिदी रुद्रमतीका छोरा हुन् । यो कुरा उपर्युक्त पाटन सौगलको नारायणमन्दिरको वि. सं. १७६२ को अभिलेखमा उल्लेख छ । यी रुद्रेन्द्र मल्लले ठाकुर भन्ने पदवी लिएका थिए भन्ने कुरा योगनरेन्द्र मल्लले गरिदिएका तससुकपत्रहरूबाट ज्ञात हुन्छ । नजीकको हकदारलाई ठाकुर भन्ने पदवी दिइन्छ । वि. सं. १७५४ मा पाटन सिबहालका शाक्यवंश भादेवलाई राजा योगनरेन्द्रले गरिदिएको तमसुक पत्रमा चाहिँ दृष्टसाक्षी बोध मल्ल कुहार छन् । यी बोध मल्ल कुहारका विषयमा राम्रो परिचय थाहा भएको छैन । वि. सं. १७५५ देखि १७५८ सम्मका पत्रमा फेरि रुद्रेन्द्र मल्ल नै साक्षी बसेका छन् । त्यसपछि वि. सं. १७६० को पत्रमा चाहिँ पुरन्दर मल्ल ठाकुर साक्षी बसेका छन् । यी पुरन्दर मल्ल ठाकुरका विषयमा पनि राम्रो परिचय थाहा भएको छैन । इतिहासमा बोध मल्ल कुहार र पुरन्दर मल्ल ठाकुर भन्ने नयाँ व्यक्ति देखा पर्न आएका छन् । यस विषयमा र उत्तराधिकारी साक्षीको हेरफेर हुनाको कारणको विषयमा इतिहासकारहरूले अनुसन्धान गर्नुपरेको छ ।

1625252